

Dr. Fábián Gyula*

AZ ŐRIZETBEVÉTEL ÉS AZ ELŐZETES LETARTÓZTATÁS A BÜNTETŐELJÁRÁSI TÖRVÉNYKÖNYV 2003-AS MÓDOSÍTÁSAI UTÁN

I. Megelőző intézkedések

A büntetőper folyamán előállhatnak olyan nehézségek, akadályok, események, amelyek el nem hártása befolyásolhatja a büntetőeljárás eredményes lefolytatását és megakadályozhatja a büntetőeljárás tárgyának megvalósítását, vagyis a bűncselekményt elkövető személy felelősségre vonását. Bizonyos esetekben az elkövető, gyanúsított vagy terhelt szabadlábon hagyása lehetővé teszi, hogy az illető személy kivonja magát az eljárás alól, vagy hogy a bizonyítékok megsemmisítésével, megváltoztatásával, a tanúk megfélemlítésével, megvesztegetésével, befolyásolásával megakadályozza, hátráltassa az eljárást, vagy a már megkezdett bűncselekményt befejezze, illetve újabb bűncselekményt kövessen el, és nem utolsósorban, lehetősége van elmenekülni a kiszabott büntetés elől.

Ezekben a különleges esetekben, az eljárás eredményes lefolytatásának érdekében, különleges eljárási intézkedéseket lehet hozni. Ezek lehetnek kevésbé drasztikusak, mint például a lakhelyelhagyás tilalma, az ország elhagyásának tilalma, javak lefoglalása, útlevel visszavonása,

* egyetemi adjunktus, ügyész

1 Románia Alkotmányát az Alkotmányozó Gyűlés 1991. november 21-én fogadta el, és az 1991. december 8-án tartott jóváhagyó népszavazás után lépett hatályba. Az Alkotmányt a 2003. évi 429. törvény módosította. A módosító törvényt a 2003. október 18–19-én tartott népszavazás hagyta jóvá. A népszavazás érvényességét és eredményességét az Alkotmánybíróság 2003. évi 3. határozatával igazolta (Hivatalos Közlöny, 2003/758. szám). Az igazoló határozat 2003. október 29-én jelent meg a Hivatalos Közlönyben, ettől a dátumtól számít a módosítás hatályosnak.

vagy nagyon szigorúak, mint az őrizetbevétel vagy az előzetes letartóztatás, amelyek a személy egyik legfontosabb alapvető jogának, a szabadsághoz való jognak teljes korlátozását jelentik.

Románia módosított alkotmánya¹ szerint a személyi szabadság sérthetetlen, de csakis a törvény által előírt esetekben és eljárással megengedett a személyek őrizetbe vétele vagy letartóztatása (23. szakasz, 1,2. bekezdés). Az előzetes letartóztatást a bíró rendelheti el, és csak a büntetőper során (23. szakasz, 4. bekezdés). Ugyanakkor a szabadságvesztési büntetés csak büntetőjogi természetű lehet (23. szakasz, 13. bekezdés).

A büntetőeljárás során a személy szabadságának korlátozása, látszólag ellentétben áll az ártatlansági alapelvvel, amely szerint az elítélő bírósági határozat véglegessé válásáig a személyt ártatlannak kell tekinteni.

A negativista felfogás szerint az ártatlansági alapelv alkalmazásának meg kellene akadályoznia mindenféle szabadságvesztést a végleges bírói döntés hiányában. Azonban az embert születésétől megillető abszolút szabadságot nem lehet elszigetelten gyakorolni, hanem figyelembe kell venni azt is, hogy a társadalom többi tagját

ugyanúgy megilleti a szabadság joga. Ugyanakkor, ha eltúlozzuk a társadalom érdekeit, fennáll az a veszély, hogy a felső általános kollektív érdekeknek áldozatává válik az egyén szabadsága².

A törvény által előírt, a személy szabadságát korlátozó megelőző intézkedéseket szűk értelmezésben, kivételesen és ideiglenesen, súlyos szükséghelyzetekben, a társadalom szükségleteivel arányosan, megfelelő jogorvoslat és garanciák jelenlétében lehet csak foganatosítani.

1993 óta Románia az Európa Tanács tagja. 1994-ben ratifikálta „Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezmény”³, amely 5. cikkének 3. bekezdése szerint: „Minden letartóztatott vagy őrizetbe vett személyt haladéktalanul bíró vagy a törvény által bírói hatáskörrel felruházott más tisztségviselő elé kell állítani, és a letartóztatott vagy őrizetbe vett személynek joga van arra, hogy ésszerű időhátáron belül tárgyalást tartsanak ügyében, vagy a tárgyalásig szabadlábba helyezték”.

2003 júliusáig az ügyész (aki nem független és nem elmozdíthatatlan, hanem csak stabilitásnak örvendő, és a Főügyésznek, illetve az igazságügyi miniszternek alárendelt magisztrátus) 30 napra tartóztatott le. A nyomozás idején elrendelt előzetes letartóztatás időtartamának ítélet hiányában nem szabtak felső határidőt. Ezért több kritika érte a román államot különböző nemzetközi és belső emberjogi szervezetek részéről.

A kritikákat figyelembe véve a 2003. évi 281. számú törvény⁴ módosította a Büntetőeljárás Törvénykönyvet, amely teljes egészében csak 2004 január 1-től lépett életbe, részlegesen, a letartóztatást illetően, már 2003. július 1-től hatályos, amikor egy hibrid megoldást vezettek be rövid időre⁵. Ezek az intézkedések már 2003 július 11-én módosításra szorultak; így jelent meg a 2003. évi 66. számú sürgősségi kormányrendelet, amely kijavította a törvényhozó azon elírását, miszerint a letartóztatást csak abban az esetben lehetett meghosszabbítani, ha új előfeltételek jelentek meg, és előírta, hogy a hosszabbítás akkor is lehetséges, ha csak a letartóztatás elrendelésekor létező indokok, előfeltételek maradtak érvényben.

A módosított Alkotmány életbe lépése után újabb módosítások születtek a 2003. évi 109. számú sürgősségi kormányrendelet⁶ által, amely tulajdonképpen az alkotmánynak megfelelővé tette a Büntetőeljárás Törvénykönyvet (a továbbiakban BETK).

A következőkben az őrizetbevétel és az előzetes letartóztatás intézményeinek újításait fogom bemutatni a 2003. október 29-től érvényes jogszabályok tükrében.

II. Az őrizetbevétel és előzetes letartóztatás elrendelésének feltételei

A BETK 143. szakasza szerint az őrizetbevétel és előzetes letartóztatás általános feltételei a következők:

- a) létezzen egy a konkrét személyre és bűncselekményre irányuló alapos gyanú
- b) ne álljon fenn büntethetőségi akadály
- c) az alapos gyanú tárgyát képező cselekményt a törvény szabadságvesztéssel fenyegetse.

Ezekből a feltételekből már kiderül, hogy súlyos bűncselekmény elkövetéséről lehet csak szó, ugyanis az elrendelt szabadságvesztés, mintegy előlegezi a végleges ítélet által kiszabandó büntetést, még akkor is, ha ez nem bevalótt célja.

Az általános feltételek mellett jelen kell lenniük a letartóztatás előfeltételeinek is, amelyeket a következő módosítások értek:

1. Tettezés esetén csak akkor lehet letartóztatni, ha a törvény által előírt szabadságvesztés meghaladja az 1 évet, az eddigi 3 hónappal szemben (148. szakasz b) pont).

2. A súlyosbító körülmények fennállása már nem minősül előfeltételnek a 148. szakasz g) pontjának eltörlésével.

3. A 148. szakasz h) pontjának módosítása szerint csak akkor lehet letartóztatni, ha a terhelt egy olyan bűncselekményt követett el, amelyet a törvény 4 évnél nagyobb szabadságvesztéssel vagy életfogytiglani börtönnel sújt, és alapos bizonyítékok vannak arra, hogy szabadlábban ha-

2 Volonciu, Nicolae: Tratat de procedură penală. Partea generală. I. kötet, Paideia Kiadó, Bukarest, 1998, 402-404. oldal.

3 Az 1994. évi 30. törvény (Hivatalos Közlöny, 1994/135. szám).

4 Hivatalos Közlöny, 2003 július 17. 468. szám.

5 A hibrid megoldás szerint az ügyésznek továbbra is megmaradt a lehetősége, hogy 3 napra elrendelje a gyanúsított vagy terhelt „ideiglenes előzetes letartóztatását”. Ebbe az időtartamba beletartozott az őrizetbevétel 24 órája is.

6 Hivatalos Közlöny, 2003 október 26. 748. szám.

gyása konkrét veszélyt jelentene a közrendre. Így az utóbbi évek legvitatottabb és kétségbe vont letartóztatási előfeltétele esetében látszólag szigorításnak minősül, hogy a közrend konkrét veszélyeztetését kell bebizonyítani, de ez továbbra is ellentmondásban van a 148. szakasz e) pontja által előírt feltétellel, amelynek második tézise szerint a letartóztatást egy újabb bűncselekmény megelőzése miatt kell elrendelni. Közrend alatt a társadalmi együttélés jogilag szabályozott rendjét értjük, és ez akkor van konkrétan veszélyeztetve, ha a terhelt, szabadlábbon hagyása esetén, a megkísérelt vagy előkészített bűncselekményt véghezvinné vagy szabadságvesztéssel büntetendő újabb bűncselekményt követne el. Ez azonban az e) pont második tézisének meríti ki.

4. Új előfeltételnek számít, ha alapos adatok és elégséges jel támasztja alá azt a félelmet, hogy a terhelt nyomást fog gyakorolni a sértett félre, illetve vagy egy nem engedélyezett kiegészítést fog megkísérelni (148. szakasz i) pont). A gyakorlatban több védő próbálta úgy magyarázni ezt az előfeltételt, hogy csak akkor alkalmazható, ha az eljárást csak előzetes panaszra lehet elindítani, mert más esetekben az ügyész egyezség esetén is folytathatja hivatalból a nyomozást. Véleményünk szerint ezt az előfeltételt bármilyen bűncselekmény elkövetőjével szemben lehet alkalmazni, ugyanis a sértett félre gyakorolt nyomás még akkor is befolyásolhatja a büntetőeljárás kimenetelét, ha nincs törvényes lehetőség e kiegészítésre. Az ilyen esetekben, a sértett félre gyakorolt nyomás célja a cselekmény besorolásának enyhítése és a kártérítési követelések csökkentése.

Azokban az esetekben, amikor a letartóztatási ok nem ír elő egy bizonyos alsó szabadságvesztési korlátot, csak akkor lehet a letartóztatást elrendelni, ha a törvény 2 év fölötti büntetést ír elő (a 148. szakasz c-f) és i) pontjainak esetében). Az egyetlen eset, amikor nincsen meghatározva a kilátásba helyezett szabadságvesztés alsó határa, az, ha megfelelő adatok hiányában az elkövető személyazonosságát vagy lakhelyét nem lehet megállapítani (148. szakasz, a) pont).

Egyértelmű, hogy az előzetes letartóztatás elrendelésének vagy fenntartásának az általános feltételek hiánya esetén nincs helye, hiába indokolná azt bármely, vagy akár valamennyi különös ok megléte.

III. Az őrizetbevétel és a letartóztatás elrendelése és időtartama

A letartóztatást általában megelőzi az őrizetbevétel, mert ez alatt az időtartam alatt történik az elkövető vagy gyanúsított nyomozószervek általi kihallgatása, és az első adatok, jelek, bizonyítékok összegyűjtése, rögzítése.

A módosításig az őrizetbevételt csak a rendőrségi nyomozószervek rendelhették el. Jelenleg ezt a rendőrségi szervek és az ügyész eszközlik, és időtartama nem haladhatja meg a 24 órát. Az őrizetbevételt indítvány (románul „ordonanță”) alapján lehet elrendelni, és csak a gyanúsított ellen, vagyis aki ellen a nyomozást *in personam* megkezdtek. A határozatnak kell tartalmaznia az őrizetbevétel elrendelésének napját és óráját.

A nyomozószerv által elrendelt őrizetbevétel ellen 24 órán belül lehet panaszt emelni a nyomozást felügyelő ügyésznél. Abban az esetben, ha az ügyész rendelte ezt el, akkor a főügyészt vagy felettes ügyészt kell a panasszal megkeresni. Ezek a szervek kötelesek a 24 óra letelte előtt elbírálni a panaszt, és ugyanakkor határozatot is hozni.

Az őrizetbevétel nem tarthat 24 óránál többet. Ennek részét képezi az az idő is, ami alatt a rendőrségi törvény⁷ szerint, a gyanúsítottat be-kísérik a rendőrségre.

Ha szükséges az előzetes letartóztatás elrendelése az őrizetbevétel időpontjától számított 10 órán belül, értesíteni kell az ügyészt. Ha pedig az ügyész rendelte el az őrizetbevételt, akkor 10 órán belül a bíró elé kell vezetnie a gyanúsítottat.

A módosítások szerint az előzetes letartóztatás elrendelésének a következő formáit különböztetjük meg:

1. A gyanúsított letartóztatása a nyomozás alatt

Az előzetes letartóztatást csak a bíró rendelheti el. A bíró erre csak a nyomozás elrendelése után jogosult. A nyomozószervek kötelesek írásbeli előterjesztést (románul „referat”) tenni az ügyészhez, amennyiben az előzetes letartóztatás elrendelését indokoltnak látják és annak előfeltételei fennállnak. Az előterjesztést az iratokkal együtt kell az ügyésznek megküldeni. Az ügyész bármikor indítványozhat hivatalból is.

⁷ A 2002. évi 218. törvény (Hivatalos Közlöny, 2002. május 9./305. szám) 31. szakasza, 1. bekezdés, b) pont.

Az előterjesztés beiktatása után az ügyész határozattal (románul „rezoluție”) megerősíti vagy nem a nyomozás megkezdését elrendelő határozatot vagy jegyzőkönyvet. A nyomozás megerősítése⁸ esetén az ügyész rátér a bizonyítékok megvizsgálására, az előfeltételek ellenőrzésére, és a gyanúsított kihallgatása után eldönti, hogy indítványozza-e vagy nem az illetékes bíróságnál⁹ a letartóztatás elrendelését.

Indítványtétel esetén az ügyész az őrizetbevétel 24 óráján belül egy átirattal elküldi a bíróságnak a rendőrség előterjesztését, az aktákat, és gondoskodik a gyanúsított előállításáról. A védő értesítéséről elméletileg nem kell gondoskodnia, ugyanis a gyanúsított kihallgatásán részt vesz a védő, és akkor az ügyész közölheti vele, hogy tesz-e javaslatot a letartóztatásra.

A javaslatot a bíróság elnöke vagy az általa megbízott bíró fogja átvenni, aki az őrizetbevétel 24 óráján belül kitézi a tárgyalás helyszínét és időpontját. A gyakorlatban az ügyvédi kamarán keresztül hivatalosan is értesíti a védőt.

A javaslat felett egy bíró fog dönteni a bűncselekmény természetétől függetlenül, a tanácskozó teremben. A gyanúsított meghallgatása után a bíró biztosítja a szóbeli zárókérelem megfogalmazását mind a védőnek, mind az ügyésznek. Ezek után megvizsgálja a feltételek meglétét, és az előzetes letartóztatás elrendeléséről végzéssel (románul „încheiere”) dönt.

A gyanúsítottat csak 10 napig lehet letartóztatni, de ebből az időtartamból nem kell kivonni az őrizetbevétel idejét. Ha 10 nap után a bíró elrendeli a gyanúsított vádltként való letartóztatását, akkor viszont figyelembe kell vegye az őrizetbevétel idejét is, hogy a letartóztatás és őrizetbevétel időtartama ne haladja meg a 30 napot.

2. A terhelt letartóztatása a nyomozás alatt

Abban az esetben, amikor alapos gyanú és kellő bizonyíték létezik a bűncselekménynek a gyanúsított által való elkövetését illetően, az ügyész hivatalból vagy a nyomozószerv előterjesztésére elrendelheti az eljárás megkezdését. A terhelt

esetében a bíró elméletileg 30 napra tartóztathatja le a gyanúsítottat, az eljárás megegyezik a gyanúsított letartóztatásának eljárásával.

A gyakorlatban a bíró legtöbb 29 napra tartóztathat le, ha előzőleg el volt rendelve az őrizetbevétel, ugyanis ennek az időtartamát ki kell vonni a 30 napból. A szakirodalomban létezik egy vélemény, amely szerint abban az esetben, amikor az őrizetbevétel két naptári nap óráit is magába foglalja, a bíró csak 28 napra rendelheti el a letartóztatást, mert a kényszerintézkedések esetében az órák teljes napnak számítanak, és így két napot foglalnak el¹⁰. A vélemény szerzője nem értelmezi helyesen a BETK 188. szakaszát, amely szerint azon óra vagy nap, amelyiktől a kényszerintézkedések időtartama kezdődik, beleszámítódik az időtartamba, ugyanis nem észleli a különbséget az órákban és a napokban mért terminusok között. Szerintünk az őrizetbevétel mint órákban számított időtartam csak egy napot vehet el a 30 napból, mivel legtöbb 24 órát tarthat.

Abban az esetben, amikor a terhelt előzően gyanúsítottként is letartóztatta a bíróság, a 30 napból ki kell vonni az illető időtartamot is, ugyanis a terhelt letartóztatási napján megszűnik a gyanúsított letartóztatási parancsa.

Kötelező a terhelt kihallgatása az ügyész és a bíró által a letartóztatás előtt, kivéve azokat az eseteket, amikor ez a hatóság elől elrejtőzött, külföldön tartózkodik vagy objektív okok miatt marad távol, de ebben az esetben is szükséges védőjének a jelenléte. A gyakorlatban felvetődik a kérdés, hogy a rendőr által kihallgatott gyanúsított eljárás szerűen hallgatják-e ki, ha a nyomozás megerősítése utólag következik. Szerintünk a megerősítés minden eljárási aktust megerősít, amelyet a rendőrség fogyanatosított, de ennek ellenére az ügyésznek kötelessége újra kihallgatni a gyanúsítottat.

3. A terhelt letartóztatása a tárgyalás alatt

A terhelt letartóztatását a tárgyalás alatt kétféleképpen lehet elérni. Az egyik esetet a BETK 470. szakaszának 2. bekezdése tartalmazza, amikor

8 Amikor a bűncselekmény a BETK 209. szakaszának 3. bekezdése szerint a nyomozás az ügyész kizárólagos illetékessége, akkor ő maga kezdi meg a nyomozást.

9 A tanulmányban a bíróság alatt nem az elsőfokú bírói szervet értjük, hanem az elsőfokon illetékes bírói szervet.

10 Năsui, Gabriel Adrian: Arestarea preventivă în noua reglementare a Codului de procedură penală, Dreptul nr. 2/2004, 153. oldal.

az ügyész a vádiratban fogalmazza meg a letartóztatási javaslatot, a tettenérési különleges eljárás keretében.

A másik eset az, amikor a bíró hivatalból rendeli el a tárgyalás közben a letartóztatást a 160/A szakasz 1. bekezdése alapján.

Ezt a két esetet kiegészíti egy „sui generis” eset, amikor a bíró a BETK 299. szakaszának 2. bekezdése alapján rendeli el olyan személy letartóztatását, aki a tárgyaló teremben követett el bűncselekményt. A törvény a gyanúsított letartóztatásáról szól és előírja, hogy a bíró a letartóztatott személyt, a letartóztatási paranccsal együtt, átadja az ügyésznek.

A vádirat benyújtása előtt az előzetes letartóztatásról való döntés meghozatalakor a bíróságnak valamennyi bizonyítékot számba véve kell az alapos gyanú meglétének kérdésében állást foglalnia, ugyanakkor viszont nincs mód az eljárás során felmerült bizonyítékok bizonyító erejének összevetésére. Ettől a helyzettől eltér az, amikor az elsőfokú bíróság a vád benyújtása után, a tárgyalás előkészítése során vizsgálja meg az előzetes letartóztatás indokoltságát, ebben az esetben ugyanis a benyújtott vád az, ami az alapos gyanút megalapozza. Míg abban az esetben, amikor az ügydöntő határozat kihirdetését követően – miután az nem emelkedett jogerőre – dönt a bíróság az előzetes letartóztatás kérdésében, akkor már – ha nem is jogerősen – a bíróság a maga szintjén már döntött a terhelt bűnössége kérdésében, mégpedig éppen az egyes bizonyítékok értékelése alapján.

4. Különleges letartóztatási eset

Különleges letartóztatási esetnek minősül a kiskorú vagy fiatalkorú terhelt, gyanúsítottak szabadságának korlátozása, ugyanis a letartóztatás mint a legsúlyosabb személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedés az esetükben egész életüket meghatározó, súlyosabb következményekkel járhat, ha nem tisztelik a fiatal korukból eredő adottságokat és szellemi állapotot. A BETK 160f szakaszának első bekezdése előírja, hogy a kiskorúak esetében, olyan intézkedéseket kell hozni, amelyek nem károsítják ezek testi, lelki és erkölcsi fejlődését.

A 14-16 év közötti kiskorú őrizetbevétele nem lépheti túl a 10 órát, és csak rendkívüli esetekben alkalmazható, amikor az elkövetett bűncselekmény 10 éven felüli vagy életfogytiglani szabadságvesztéssel van büntetve¹¹. Ezt az ügyész legtöbb 10 órával hosszabbíthatja meg, megindokolt indítvány alapján.

A nyomozás során a kiskorú vagy fiatalkorú gyanúsítottat 3 napra, a kiskorú terheltet 15 napra míg, a fiatalkorút (16-18 év) 20 napra lehet letartóztatni.

A fentemlített esetekben az előzetes letartóztatásról a bíróság alakszerű határozattal, végzéssel rendelkezik. A végzés rendelkező részében fel kell tüntetni a fogvatartás kezdetének pontos időpontját, valamint azt – hónap, nap megjelölésével – hogy az elrendelés, hosszabbítás meddig tart, valamint a jogorvoslati kioktatást. A végzés indokolásának tartalmaznia kell az alapos gyanú tárgyát képező cselekmény leírását, minősítését, az ügyész javaslatára utalást, az előzetes letartóztatás általános és különös okait.

Az előzetes letartóztatás a terhelt személyes szabadságában korlátozza, de nem lehet célja annak megakadályozása, hogy hozzátartozója megtudja a tartózkodási helyét. A törvény ezért az eljárás különböző szakaszaiban eljáró nyomozó hatóság, ügyészség, bíróság kötelességévé teszi a terhelt által megjelölt hozzátartozó 24 órán belüli értesítését. Ez nem azt jelenti, hogy az értesített személy bármikor kapcsolatba léphet a terhelttel, ugyanis ez csak a fogvatartási szabályzat alapján biztosított látogatási napokon érintkezhet a letartóztatott személlyel. Az előzetesen letartóztatottnak felügyelet nélkül maradó kiskorú gyermekét gondozás céljából haladéktalanul át kell adni egy hozzátartozójának, illetőleg az arra alkalmas személynek vagy intézménynek, a gyámhatóság értesítésével.

A végzés megfogalmazása után a letartóztatás végrehajtására a bíró 4 példányban kiállítja a letartóztatási parancsot. Egyet átad a fogvatartási intézet képviselőjének, egyet az ügyésznek, egyet a terheltnek és egyet megtart a bírósági aktában.

11 A büntetés korlátainál figyelembe kell venni azt, hogy a kiskorúak esetében a BTK 109. szakaszának 1. bekezdése szerint a törvény által előírt bűncselekmény a felére csökken. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a BTK 109. szakaszának 2. bekezdése szerint, a kiskorúak esetében nem lehet életfogytiglani börtönbüntetést kiszabni. Ha a törvény ilyen büntetést ír elő, akkor a kiskorúak esetében 5-20 évig terjedő szabadságvesztést lehet kiszabni.

A letartóztatási végzés meghozatala után a bírónak azonnal ki kell állítania a letartóztatási parancsot vagy parancsokat abban az esetben, ha több terhelt van. A letartóztatási parancs kell, hogy tartalmazza a bírói intézmény nevét, a bíró nevét és minőségét, a kibocsátás napját és helyét, a terhelt személyes adatait, a vád tárgyát képező bűncselekmény(ek) leírását és megnevezését, a cselekmény jogi besorolását és a törvény által előírt büntetést, a letartóztatás előfeltételeit, a letartóztatási parancsot, a fogvatartás időtartamát, a fogvatartási hely kijelölését és a bíró aláírását. Ha a fellebezési bíróság rendeli el a letartóztatást, akkor a résztvevő bírók mindegyike aláírja a parancsot.

IV. Jogorvoslati lehetőségek

A gyanúsított vagy terhelt letartóztatása ellen 24 órán belül lehet fellebbezni. A jelenlevők esetében ezt a terminust a végzés kihirdetésétől, míg a távollevők esetében a közlés időpontjától számítják. A jogorvoslatra jogosultak közül a gyakorlatban az ügyész mindig jelenlevő, ugyanis jelenléte kötelező. A sértett fél nem fellebbezhet abban az esetben, ha az ügyész letartóztatási javaslatát visszautasítja a bíróság.

Az aktákat 24 órán belül kell a felsőbb bíróságra eljuttatni. A fellebezést a gyanúsított esetében 48 óra alatt, a terhelt esetében 3 nap alatt kell letárgyalni. A felsőbb bíróságnak 24 óra alatt kell visszaküldenie az iratcsomót az első bíróságra.

V. A letartóztatás visszavonása, átváltoztatása és megszűnése

Az előzetes letartóztatást vissza kell vonni, amikor nincsenek új előfeltételek, amelyek fenntartását igazolnák, illetve amikor a létező előfeltételek, amelyek alapján elrendelték a letartóztatást, időközben megszűntek. Hivatalból kell visszavonni a letartóztatást, ha ezt a törvényesség megsértésével hozták, de a visszavonás alapját képezheti egy törvényszéki orvosi szakértői vélemény is, amely szerint a letartóztatott olyan betegségben szenved, amely elviselhetetlenné teszi számára a fogvatartást. Az utóbbi esetben a visszavonást el lehet rendelni kérésre vagy hivatalból.

Az őrizetbevételt az ügyész vonja vissza, míg a letartóztatás visszavonását a nyomozás vagy

tárgyalás idején a bíró rendeli el. Az ügyésznek kötelessége értesíteni a bírót, ha visszavonási esetről szerez tudomást és a bíró dönt.

A *de jure* megszűnés akkor áll be, ha letelik a törvényes vagy a bírói szerv által kiszabott időtartam, ha az ügyész kiveszi nyomozás alól a gyanúsítottat, terheltet vagy elrendeli a nyomozás megszüntetését, illetve ha a bíró felmenti a terheltet. Ha az ügyész elrendeli a nyomozás alóli felmentést vagy a nyomozás megszüntetését, a BETK 240. szakaszának utolsó bekezdése szerint köteles 24 óra alatt értesíteni a bírót, aki végzés által dönt a letartóztatás visszavonásáról.

Az őrizetbevétel vagy letartóztatás átváltoztatható, ha az elrendelés okai megváltoztak vagy megszűntek. Ezekben az esetekben alternatívaként a lakhelyelhagyás megtiltását vagy az ország elhagyásának tilalmát lehet foganatosítani.

VI. Az előzetes letartóztatás meghosszabbítása

A letartóztatást három esetben lehet meghosszabbítani:

a) A nyomozás során az előzetes letartóztatás időtartamát a bíróság meghosszabbíthatja, ha a letartóztatási okok továbbra is fennállnak vagy újabb okok merülnek fel.

A meghosszabbítást a nyomozószerv javaslatára, az ügyész véleményezése után rendeli el a bíróság. Az ügyész köteles a javaslatot 5 nappal a letartóztatás időtartamának lejáta előtt benyújtani. A bíróság megkeresése egy átiraton keresztül történik, amelyhez csatolva van a véleményezett javaslat, de maga az átirat is rámutathat újabb, a meghosszabbítást megalapozó indokokra.

A gyakorlatban felvetődött a kérdés, hogy ki nek kell aláírnia az átiratot, ugyanis ez az intézmények közötti kommunikációs rendnek megfelelően a főügyész aláírását kellene tartalmaznia, azonban véleményünk szerint a BETK 156. szakasza értelmében elég, ha a javaslattevő ügyész írja alá. Ez gyakorlati szempontból is megalapozott, főleg a munkaszüneti napok esetében.

A bíró a tanácskozáteremben fogja elbírálni a meghosszabbítási javaslatot, miután meghallgatja az ügyészt, a védőt és a terheltet. Kivételes esetekben, a terhelt hiányában, elég a védő jelenléte. Bíróság lehet mind az elsőfokon illetékes, mind a fogvatartási hely bírósága.

A meghosszabbítási végzés ellen 24 órán belül fellebbezhetnek a jelenlevők vagy a közléstől számított 24 órán belül a távolmaradtak.

A javaslat előterjesztésétől számított 24 órán belül a bíróság dönteni fog. A felsőfokú bíróságnak a letartóztatás időtartamának lejártáig kell elbírálnia a fellebbezést. A fellebbezésnek nincs felfüggesztő hatálya.

A nyomozás alatt a meghosszabbítást 30 naponként lehet elrendelni, és e meghosszabbítás összydőtartama elfogadható kell, hogy legyen anélkül, hogy meghaladná a 180 napot. A kiskorúak esetében a hosszabbítás összydőtartama nem haladhatja meg a 60 napot, a fiataikorúak esetében pedig a 90 napot, és csak kivételesen súlyos bűncselekmények esetében érheti el a 180 napot.

b) A bíróság a BETK 160. és 3001. szakasza szerint az ügyész általi vádemelés után (amely legalább 5 nappal meg kell előznie a letartóztatás időtartamának a lejártát), az akták és a vádirat kézbesítésétől kezdve köteles ellenőrizni a letartóztatás szabályosságát, törvényességét és megalapozottságát, majd dönteni fog a letartóztatás meghosszabbításáról a tárgyalás idejére. A végzés ellen 24 órán belül külön lehet fellebbezni, és a felsőbb bíróságnak 3 napon belül kell intézkednie.

A tárgyalás során, legtöbb 60 napos időközönként a bíróság felülvizsgálja a letartóztatás okainak fennállását, és végzés formájában dönt ennek megtartásáról vagy visszavonásáról. A kiskorúak esetében 30, a fiataikorúak esetében 40 naponként kell ezt az ellenőrzést elvégezni. A végzés ellen 24 órán belül lehet fellebbezni, és a felsőfokú bíróság 3 nap alatt dönt. Így kettős garancia biztosítja a szabadságkorlátozás törvényességét, ugyanis a bíró nem csak a vádemeléskor, hanem a tárgyalás folyamán is ellenőrzést gyakorol a letartóztatás felett.

c) A letartóztatás időtartamának rendhagyó meghosszabbítási esete, amikor a bíró a tárgyalás során elrendeli egy olyan terhelt letartóztatását, aki a nyomozás folyamán egyszer már le volt tartóztatva, de időközben szabadlábra helyezték, és új indokok jelenlétében újra szükségessé válik ennek letartóztatása. Ebben az esetben a tárgyalás során elrendelt letartóztatás szabályai érvényesülnek.

VII. Gyakorlati kérdések

Az Európa Tanács ajánlásainak megfelelően észszerű őrizetbevétel alatt legtöbb 4 napos idő-

tartamot értenek. Míg más tagországokban, mint például Magyarországon vagy Franciaországban, az őrizetbevétel időtartama 72 illetve 48 óra, a román alkotmány által bevezetett 24 órás őrizetbevétel, a gyakorlatban majdnem lehetlenné teszi a letartóztatási javaslat alapos előkészítését, hiszen nem szabad elfelejtenünk, hogy ebből az időintervallumból még a rendőrségre vezetés időtartamát is ki kell vonni. Ez a helyzet főleg azon esetekben áll fenn, amikor az ország egymástól távol eső városai között kell lebonyolítani az őrizetbevételt, és csupán a gyanúsított szállításával eltelhet a 24 óra. Még meg kell említeni, hogy az időtartam rövidege miatt nem marad idő az őrizetbevétel törvényességének bíró általi ellenőrzésére.

A 14 és 16 év közötti kiskorúak esetében a 15 órás őrizetbevétel nem teszi lehetővé az ítéletképeség megállapítását törvényszéki orvos által, ugyanis egy alapos orvosszakértői vélemény kidolgozásához több napos beutalás alatti megfigyelés szükséges.

Az értesítésre, a fellebbezés megoldására vagy az iratcsomó bíróságról való visszaszolgáltatására előírt határidők (10 óra, 48 óra, 3 nap) ajánlás jellegűek, és be nem tartásuk nincs szankcionálva. Ezért a gyakorlatban a bírók gyakran túllépik a megoldásra szánt határidőket, és nem juttatják vissza az iratcsomót az ügyészhez a jogorvoslat megoldása utáni 24 óra alatt. Ezek az első látásra ártatlan késések lerövidítik a nyomozás lefolytatására biztosított időt, és a nyomozási időszakban gyakrabban kerül sor a letartóztatás meghosszabbítására.

Szintén negatív hatása van annak a ténynek is, hogy a bíró által végzett kihallgatások jegyzőkönyvei általában a letartóztatási iratcsomóban maradnak és nem jutnak be a nyomozási, később pedig a tárgyalási iratcsomóba, habár a legtöbb esetben fontos adatokat tartalmaznak a bizonyítás szempontjából.

A „bíró előtti” fázisban több vitás probléma is felmerült, a módosítások pár hónapi alkalmazása után. Például feltevődött a kérdés, hogy az ügyész vagy felettese visszavonhatják-e a letartóztatási javaslatot. Véleményünk szerint visszavonhatják, de amennyiben a bíró hivatalosan tudomást szerzett a javaslatról, önállóan fogja eldönteni a letartóztatás elrendelését, még visszavonás esetén is. Röviden, az ügyész visszavonása nem lesz hatékony.

Más problémák a bíró összeférhetlenség miatti kizárási kérelme vagy az illetékesség áthárítása körül alakultak ki. Az első esetben a terhelt a bíró kizárását kérve próbál meg időt nyerni a 24 órás őrizetbevétel alatt, remélve, hogy nem lesz idő a letartóztatás elrendelésére. A másik esetben a cselekmény besorolásának módosítása által próbálja meg áthelyezni a terhelt vagy védője, egy másik bíróság elé az ügyet, szintén időnyerés céljából. Véleményünk szerint a kizárási esetekben, a felsőbb bíróság előbb a letartóztatás problémáját kell megvizsgálja és csak utána kell a kizárási kérelemben határozni. Az illetékességi átruházást illetően, véleményünk szerint a nyomozás során a bírót köti a nyomozószervek besorolása és következtetésképpen nem módosíthatja ezt és nem ruházhatja át a letartóztatási illetékességet a besorolás módosítása által (téves megkeresés esetén, átruházhatja illetékességét).

Vitás probléma az is, hogy az elővezetés időtartamát be kell számítani az őrizetbevétel időtartamába vagy sem (a BETK 144. szakasza által előírt bekísérés időtartamához hasonlóan). Véleményünk szerint ezt az időt nem kell beszámítani, ugyanis a bekísérés és elővezetés céljai teljesen eltérőek. A rendőrségi törvény alapján a rendőr fel van jogosítva, hogy szükség esetén akár karhatalom bevetése árán is bekísérje azokat a személyeket, akik mások életét, a közrendet vagy más társadalmi értéket veszélyeztetnek, illetve azokat, akik törvényellenes cselekmények elkövetésével gyanúsíthatók és személyazonos-

ságukat nem lehet megállapítani. Ezzel ellentétben az elővezetés rövid ideig tartó kényszerintézkedés, amely már nem csak a terhelttel, hanem a tanúval szemben is alkalmazható, és célja az adott személy hatóság előtti megjelenésének biztosítása. Az eljárási törvény az idézéssel szembeni mulasztás következményei között említi lehetséges jogkövetkezményként az elővezetést.

Egy utolsó probléma a gyakorlatban, a módosítások előtti ügyész által elrendelt letartóztatásokra vonatkozik, azokban az esetekben, amikor ezt a terhelt hiányában rendelték el és ennek elfogására a módosítások után került sor. Habár a gyakorlatban felmerült az ilyen letartóztatásnak a törvényessége, a BETK átmeneti előírásai szerint az ügyész által kibocsátott letartóztatási parancs továbbra is érvényes és a terheltet elfogását követően, a bíróság elé kell vezetni kihallgatás és a letartóztatás elrendelésének céljából.

Összegezve a leírtakat elmondhatjuk, hogy a letartóztatás intézményének módosításai új garanciákat hoztak létre a terhelt számára és megkönnyítették a védő munkáját, de ugyanakkor a túlzott törekvés, hogy a törvény megfeleljen az Európa Tanács ajánlásainak, ellehetlenítette a nyomozószervek munkáját a csak 24 órás őrizetbevétellel. Az ésszerű tárgyalási határidő biztosítása érdekében feláldozták az ésszerű nyomozást, ami hosszú távon túlzott elővigyázatosságra fogja késztetni a nyomozókat vagy hiányosan megalapozott letartóztatásokat fog eredményezni.

Reținerea și arestarea preventivă după modificările Codului de procedură penală din 2003 (Rezumat)

România din 1993 face parte din Consiliul Europei, iar în 1994 a ratificat Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Cu toate acestea până în iulie 2003, procurorul (care este un magistrat care nu se bucură de independență, inamovibilitate și este subordonat procurorului general și ministrului de justiție) a avut dreptul de a aresta pe o perioadă de 30 de zile, fapt pentru care statul a fost criticat de mai multe ori. Pentru a surmonta această situație Codul de procedură român a fost modificat în 2003, în ceea ce privește reținerea și luarea măsurii arestării prin Legea nr. 281/2003, prin Ordonanța de Urgență a Guvernului nr 66/11.iulie 2003, iar după intrarea în vigoare la 29 octombrie 2003 a Constituției modificate prin Ordonanța de Urgență a Guvernului nr 109/2003. Prin prezentul studiu am propus prezentarea noutăților aduse în domeniul motivelor de arestare, procedura dispunerii și durata reținerii și arestării, prelungirea, revocarea, înlocuirea și încetarea acestor măsuri preventive și căilor de atac. În încheiere sunt prezentate cele mai frecvente probleme care se ivesc în procesul aplicării noilor norme.

The preventive custody and arrest – after the modification of the Penal Procedure Code in 2003 (Summary)

Romania has been a member of the European Council since 1993, and it ratified the European Human Right Convention in 1994. However, until July 2003, public prosecutors (with the status of magistrates who are not independent, but subordinate to the General Prosecutor and the Minister of Justice) had the right to arrest for a period of 30 days – a procedure the Romanian system of justice had been several time criticized for. In order to overcome this status quo, the Romanian Procedure Code was modified in 2003 as regards the custody and arrest according to Item 281/2003, and the Governmental Urgency Ordinance No 66/July 11, 2003; and also – after the validation of the modified Constitution in October 29, 2003 – according to Governmental Urgency Ordinance No 109/2003. This study (essay) sets itself the aim of presenting the novelties brought to the motives of arrest, the procedure of ruling, as well as the custody and arrest period, and the prolongation, repeal, substitution and cessation of these preventive measures and appeals. Finally it presents the most frequent problems which occur in the process of applying the new norms.